

Katarzyna Siczek

Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Sąd Rejonowy w Radomiu

ORCID: 0000-0001-6904-6523

katarzyna.siczek@onet.pl

Prowadzenie postępowania dowodowego w czasie nieobecności oskarżonego w świetle orzecznictwa strasburskiego i nowych regulacji Kodeksu postępowania karnego zawartych w art. 378a*

Prawo oskarżonego do osobistej obecności w czasie prowadzenia postępowania dowodowego przed sądem zajmuje ważne miejsce w systemie reguł określających przebieg nowożytnego procesu karnego. Uniwersalny i doniosły charakter tej gwarancji sprawia, że rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu będą czynione w świetle standardów wypracowanych w tym przedmiocie przez Trybunał w Strasburgu, tj. wiodący organ europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Ważkim problemem, który pojawia się w tej materii, jest kwestia wyzwań stawianych współcześnie organom stosującym prawo, które wynikają z coraz częstszego stwierdzania przypadków kolizji¹ praw przysługujących oskarżonym i ich tradycyjnego rozumienia z innymi wartościami, takimi jak sprawność i efektywność postępowań karnych, ochrona interesów pokrzywdzonych i świadków². Wymagają one precyzyjnego oznaczenia zakresu praw oskarżonych, rozumianego jako powinność określenia okoliczności

* Artykuł napisany pod kierunkiem dr hab. Ewy Kruk, prof. UMCS.

¹ Zdaniem W. Langa między prawami człowieka a interesami ogółu oraz prawami przysługującymi różnym jednostkom pojawiają się kolizje. Jeśli prawo nie ma charakteru absolutnego, to prawa jednostki mogą być ograniczane na rzecz innych praw, co autor określił mianem wyważania praw człowieka – W. Lang, *Prawa podmiotowe i prawa człowieka*, [w:] J. Białocerkiewicz, M. Balcerzak, A. Czeżko-Durlak (red.), *Księga Jubileuszowa prof. T. Jasudowicza*, Toruń 2004, s. 233–235.

² Tak P. Wiliński, *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Kraków 2003, s. 218–220; M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej*, Warszawa 2017, s. 562; wyrok ETPC z 17 września 2013 r., Brzuszczyński przeciwko Polsce, skarga nr 23789/09, § 79, www.echr.coe.int.

mogących limitować obowiązywanie danej gwarancji, wynikających z tego konsekwencji oraz poszukiwanie rozwiązań równoważących mogących zapewnić oskarżonemu realizację jego praw w sposób efektywny i możliwy do pogodzenia z regułami rzetelnego procesu³. Rozważania te zostaną przeniesione na grunt przepisów polskiego Kodeksu postępowania karnego (dalej jako k.p.k.), z uwagi na pojawiające się w krajowym porządku prawnym nowe rozwiązania, służące przyspieszeniu biegu procesu, a mowa tu w szczególności o art. 378 a k.p.k. Fakt, że przepis ten pozwala na prowadzenie postępowania dowodowego w czasie nieobecności oskarżonego, skłania do skonfrontowania tej regulacji ze strasburskimi standardami rzetelności⁴. Celem niniejszego opracowania będzie zatem podjęcie próby odpowiedzi na pytanie, czy stosowanie art. 378a k.p.k. może pozostawać w zgodności ze standardami wypracowanymi przez orzecznictwo Trybunału w Strasburgu.

Prawo oskarżonego do udziału w postępowaniu dowodowym może być postrzegane jako doniosłe i uniwersalne właśnie dlatego, że zostało uznane za jedną z ważkich gwarancji współtworzących rzetelność procesu karnego⁵, a po raz pierwszy na gruncie europejskim zostało wyniesione na ten poziom przez wpisanie go do projektu Europejskiej konwencji praw człowieka (dalej jako EKPC), przyjętego w 1953 r. przez założycieli Rady Europy, tworzących regionalny system ochrony praw człowieka⁶. Twórcy tego paktu doszli do przekonania, że katalog reguł rzetelnego procesu, stworzony przez nich w ramach art. 6 zatytułowanego „prawo do rzetelnego procesu”, nie byłby kompletny bez zapisania w nim prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków (art. 6 § 3 lit. d EKPC)⁷. Powyższa regulacja została z aprobatą przyjęta przez przedstawicieli anglosaskiej myśli prawnej, stanowiąc przyczynę pojawiającej

³ Ibidem.

⁴ Tak D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, 2021, LEX, Komentarz aktualizowany do art. 378(a) Kodeksu postępowania karnego, teza 1, stan prawny 31 stycznia 2021 r. Jak wskazuje z kolei M. Wąsek-Wiaderek, wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu kreują po stronie pozwanego państwa obowiązki podjęcia działań zmierzających do jego wykonania, takich jak 1) spowodowanie zakończenia naruszenia, 2) naprawienia szkody spowodowanej naruszeniem, 3) powstrzymania się od podobnych naruszeń w przyszłości. Obowiązki te mogą wymuszać zmiany w przepisach prawa, jeśli te byłyby uznane za sprzeczne z Konwencją – M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i Trybunałów Europejskich*, Lublin 2012, s. 353–355.

⁵ M.A. Nowicki, op. cit., s. 21.

⁶ A. Wiśniewski, *The European Court of Human Rights, between judicial activism and passivism*, Gdańsk 2016, s. 12–13.

⁷ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. ratyfikowana przez Polskę w 1993 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284). Jej art. 6 § 3 lit. d stanowi, że oskarżony ma prawo do przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia. Jak słusznie wskazał P. Hofmański, sednem tego przepisu nie jest gwarancja do prowadzenia przesłuchania, ale wypracowany w orzecznictwie szeroko rozumiany udział w postępowaniu dowodowym – P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993, s. 310–311.

się argumentacji, że ważna zasada rządząca prawem dowodowym *common law* (znana tam pod postacią prawa do konfrontacji ze świadkiem) doczekała się dzięki temu swoistej internacjonalizacji⁸. Od początku postulowano też, by traktować omawiany zapis konwencji i zasadę udziału oskarżonego w postępowaniu dowodowym, jako wymagającą respektowania na równi z innymi komponentami rzetelności⁹. Art. 6 § 3 lit. d EKPC stał się przedmiotem licznych orzeczeń i wykładni dokonywanej przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (dalej jako ETPC), który stworzył szereg reguł objaśniających jego znaczenie i zasady prawidłowego stosowania. Jedną z nich jest konieczność odmiennego ukształtowania poziomu gwarancji w czasie przesłuchania świadków oskarżenia i obrony¹⁰. Świadcowie oskarżenia to źródła dowodowe zawnioskowane przez oskarżenie, mające dostarczyć zeznań, na których oprze się wyrok skazujący. Z tego powodu oskarżony winien mieć – co do zasady – zapewnione prawo do udziału w przesłuchaniu takiego świadka na rozprawie, aby móc skutecznie zdyskwalifikować przekazywane przez niego informacje¹¹. Może wówczas śledzić wyznaczniki psychologicznej wiarygodności zeznań (i zwracać na nie uwagę sądu), zadawać pytania prowadzące do ujawnienia korzystnych dla niego okoliczności lub takich właściwości świadka, jak nieuczciwość, uprzedzenie do oskarżonego, konflikt interesów, brak kompetencji do poczynienia miarodajnych spostrzeżeń¹². Z kolei świadkowie obrony mają stawić się na rozprawie w celu dostarczenia dowodów przeciwnych tezom oskarżenia. Jako że z założenia oskarżony zgadza się z dostarczonymi przez nich informacjami, jego udział w przesłuchaniu tej kategorii świadków nie ma aż tak fundamentalnego znaczenia jak samo prawo do inicjatywy dowodowej¹³.

ETPC w swoim orzecznictwie sformułował bardzo rozbudowany katalog zasad regulujących istotę prawa do udziału w przesłuchaniu świadków zarówno pod kątem zdefiniowania gwarancji składających się na jego właściwą realizację, jak też dopuszczalnych wyjątków od tej zasady¹⁴, wynikających z konieczności poszanowania innych wartości chronionych konwencją¹⁵. W konsekwencji, w ocenie ETPC, prawo oskarżonego do osobistej obecności

⁸ K. Vanderpuye, *Traditions in conflict: The internationalization of confrontation*, „Cornell International Law Journal” 2010, vol. 43, s. 513–581.

⁹ B. O’Brian, *Confrontation: the defiance of the English courts*, „The International Journal of Evidence & Proof” 2011, vol. 15(2), s. 96–98.

¹⁰ P. Hofmański, op. cit., s. 310–311.

¹¹ D. Vitkauskas, G. Dikov, *Ochrona prawa do rzetelnego procesu karnego*, Strasburg 2012, s. 99.

¹² M. Arslan, *The Right to Examination of Prosecution Witnesses*, „Zeitschrift fur Internationale Strafrechtsdogmatik” 2018, vol. 6, s. 219.

¹³ P. Hofmański, op. cit.; a także sprawa Murtazaliyeva przeciwko Rosji, skarga nr 36658/05, wyrok Wielkiej Izby ETPC z 18 grudnia 2018 r., www.echr.coe.int.

¹⁴ M.A. Nowicki, op. cit., s. 615.

¹⁵ M. Arslan, op. cit., s. 220, bardzo szeroko na ten temat również M.A. Nowicki, op. cit., s. 562, 569–580.

podczas przesłuchania świadka, zawartemu w art. 6 par. 3 (d) EKPC, nie można nadać waloru absolutnego właśnie dlatego, że może ono w pewnych sytuacjach podlegać ograniczeniom¹⁶. Chodzi tu w pierwszej kolejności o potrzebę ochrony dzieci i pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi przed powtórną wiktyimizacją¹⁷ czy konieczność zwalczania przestępczości zorganizowanej lub terrorystycznej przez stosowanie instytucji świadka anonimowego¹⁸ lub koronnego. W przypadku świadków nieposiadających wyliczonego powyżej szczególnego statusu prawnego, ETPC opowiada się za tym, by organy procesowe dokonywały wysiłków zmierzających do zapewnienia oskarżonemu prawa do konfrontacji ze swoim „oskarżycielem”, która ma się z założenia odbywać przed sądem, powołanym do wydania na rozprawie głównej wyroku w danej sprawie, o ile nie jest to niemożliwe lub znacząco utrudnione¹⁹. Reguły te zostały wręcz drobiazgowo opisane w rozważaniach prawnych ETPC i funkcjonują pod nazwą testu „Al.-Khawaja i Tahery”²⁰. Ten zbiór reguł może być postrzegany jako metodyka postępowania dla sądów europejskich powołanych do przesłuchiwanie świadków w postępowaniach karnych.

Po pierwsze, zdaniem ETPC²¹ po stronie organów sądowych istnieje obowiązek, by dokładać najwyższych starań i przesłuchiwać świadka oskarżenia na rozprawie głównej w obecności oskarżonego, o ile ten nie zrzeka się swego prawa²² lub nie wystąpią ważne przeszkody określone przez ETPC jako przekonujące powody.

Po drugie, organy sądowe muszą badać znaczenie, jakie z perspektywy prowadzonej przez oskarżonego obrony należy nadać danemu dowodowi z ze-

¹⁶ Istotę prawa absolutnego, jakim jest np. zakaz uzyskiwania dowodów w wyniku tortur i niehumanitarnego traktowania, ETPC zdefiniował w wyroku Gafgen przeciwko Niemcom z 1 czerwca 2010 r., skarga nr 22978/05, gdzie wskazał że tego typu prawo nie może być ograniczane, choćby w ramach wyważania z innymi wartościami i interesami, § 107. Tymczasem poszczególne gwarancje zapisane w art. 6 § 3 EKPC mogą wyjątkowo podlegać uzasadnionym ograniczeniom. Tak np. wyrok ETPC S. Einarsson i in. przeciwko Islandii, § 74, skarga nr 39757/15, wyrok z 4 czerwca 2019 r., www.echr.coe.int.

¹⁷ Zob. wyrok ETPC z 7 czerwca 2018 r. w sprawie Dimitrov i Momin przeciwko Bułgarii, skarga nr 35132/08, oraz T.K. przeciwko Litwie, wyrok z 12 czerwca 2018 r. skarga nr 14000/12, www.echr.coe.int.

¹⁸ Sprawa Süleyman przeciwko Turcji, skarga nr 59453/10, wyrok ETPC z 17 listopada 2020 r., www.echr.coe.int; wyrok ETPC Pesukic przeciwko Szwajcarii z 6 grudnia 2012 r., skarga nr 25088/07, www.echr.coe.int.

¹⁹ Tak M.A. Nowicki, op. cit., s. 614, podobnie M. Arslan, op. cit., s. 221.

²⁰ Wyrok IV sekcji ETPC w połączonych sprawach Al.-Khawaja i Tahery przeciwko Wielkiej Brytanii zapadł 20 stycznia 2009 r., skargi nr 26766/05 i 22228/06, wyrok Wielkiej Izby ETPC z 15 grudnia 2011 r., www.echr.coe.int. ETPC w kolejnych orzeczeniach dopuścił możliwość odpowiedniego stosowania kryteriów owego testu, dedykowanego sytuacjom nieobecności świadka na rozprawie, do tych form procedowania, które zakładają z ograniczenie praw obrony do osobistego udziału w przesłuchaniu świadka. Zob. np. sprawa Süleyman przeciwko Turcji..., § 62.

²¹ Ibidem.

²² Murtazaliyeva przeciwko Rosji, skarga nr 36658/05, wyrok Wielkiej Izby ETPC z 18 grudnia 2018 r., www.echr.coe.int.

znań świadka, którego przeprowadzenie na rozprawie w obecności oskarżonego napotyka trudności. Konkretnie chodzi o ustalenie, czy:

- taki dowód byłby dowodem, który jako jedyny przekonuje o winie oskarżonego w zakresie stawianego mu zarzutu,
- czy można go uznać za dowód decydujący o skazaniu.

W tej pierwszej sytuacji odebranie oskarżonemu prawa do udziału w przesłuchaniu świadka, przy braku reprezentacji przez obrońcę, mogłoby nieodzwrotnie prowadzić do zniweczenia ogólnej rzetelności procesu. W drugiej sytuacji – im większe znaczenie dowodu z zeznań świadka, tym większe wymagania stawia się organom procesowym w zakresie zagwarantowania praw obrony²³.

Po trzecie, o ile po wyczerpaniu wszelkich możliwości nie można przesłuchać świadka na rozprawie w obecności oskarżonego, należy wdrożyć pakiet gwarancji proceduralnych, które zrównoważą biernej stronie procesu taką formę procedowania²⁴.

W kolejnych orzeczeniach²⁵ ETPC formułował katalog przykładowych środków proceduralnych, które mają rekompensować brak osobistej obecności, wymieniając wśród nich:

- reprezentację nieobecnego oskarżonego przez obrońcę²⁶,
- rejestrowanie przebiegu przesłuchania na video i jego późniejsze odtworzenie oskarżonemu²⁷,
- umożliwienie oskarżonemu zadawania pytań świadkowi poprzez ich sporządzenie na piśmie i przekazanie organowi procesowemu do wykorzystania²⁸,
- konieczność dokonania przez organy procesowe najwyższej staranności przy procedowaniu w ramach przesłuchania, a w tym wyjaśnienia wszystkich sprzeczności pojawiających się w ramach relacji składanych na poszczególnych etapach postępowania, a następnie ponadprzeciętna skrupulatność w ocenie takich zeznań i ich wartości dowodowej²⁹.

W polskim procesie karnym prawo oskarżonego do obecności przy czynnościach postępowania dowodowego uregulowano w art. 390 § 1 k.p.k.³⁰ Przepis ten zamieszczono w rozdziale regulującym przebieg rozprawy po rozpoczęciu

²³ Sprawy AL-Khawaja i Tahery przeciwko Wielkiej Brytanii..., § 147; sprawa Süleyman przeciwko Turcji..., § 86; wyrok ETPC Wielka Izba w sprawie Schatschaschwili przeciwko Niemcom z 15 grudnia 2015 r., skarga nr 9154/10, § 116, www.echr.coe.int.

²⁴ Wyrok IV sekcji ETPC w połączonych sprawach AL-Khawaja i Tahery przeciwko Wielkiej Brytanii zapadł 20.1.2009 r., skargi nr 26766/05 and 22228/06, wyrok Wielkiej Izby ETPC z 15 grudnia 2011 r., www.echr.coe.int.

²⁵ Zob. wyrok ETPC Wielka Izba w sprawie Schatschaschwili przeciwko Niemcom...

²⁶ Ibidem, § 162.

²⁷ Ibidem, § 147.

²⁸ Ibidem, § 153.

²⁹ Ibidem, § 148–150.

³⁰ Art. 390 § 1 stanowi, że oskarżony ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego.

przewodu sądowego. Jest to norma proceduralna o charakterze gwarancyjnym, wpływająca na zakres uprawnień biernej strony procesu, postrzegana jako jeden z elementów kształtujących jej pozycję w zakresie udziału w postępowaniu dowodowym na rozprawie głównej³¹. Powyższe jawi się jako oczywista konsekwencja zasady prawa oskarżonego do udziału w rozprawie, zawartego w art. 374 § 1 k.p.k. Ustawa procesowa zawiera jednak szereg wyjątków od omawianej reguły, a dwa z nich wymieniono już w § 2 i 3 samego art. 390 k.p.k.³² Art. 390 k.p.k. został umieszczony w dziale VIII Kodeksu postępowania karnego³³, wśród innych norm prawnych regulujących przebieg rozprawy głównej. Jego naruszenie stanowi względną przyczynę odwoławczą. Oskarżony musi wykazać, że ograniczenie jego prawa do obecności podczas postępowania dowodowego wywarło wpływ na treść wydanego orzeczenia, a także przekonać sąd odwoławczy o potrzebie powtórzenia całego postępowania dowodowego, by doprowadzić do uchylecia wyroku i ponowienia procesu³⁴.

Jak już wspomniano, omawiana zasada prawa oskarżonego do osobistej obecności w czasie postępowania dowodowego w polskiej procedurze karnej również nie ma charakteru absolutnego i doznaje ograniczeń już poprzez ustanowienie dopuszczalnych od niej wyjątków w § 2 i 3 art. 390 k.p.k. Na tym jednak nie koniec. Pojawiło się szereg nowych rozwiązań, których zadaniem jest niewątpliwie usprawnienie postępowania karnego, lecz które jednocześnie uszczuplają prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków³⁵.

Jednym z takich flagowych rozwiązań, mającym w założeniu usprawnić polski proces karny, jest nowo wprowadzony zapis art. 378 a k.p.k.³⁶ Przepis ten został skonstruowany w nader rozbudowany sposób i stanowi, że zawiadomiony prawidłowo o jej terminie oskarżony lub obrońca, który nie stawi się na rozprawę, musi się liczyć z faktem, że sąd może przeprowadzić postępowanie dowodowe podczas takiej nieobecności. Sąd może tak postąpić, o ile dojdzie do przekonania, że zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek. Nie stoi temu na przeszkodzie okoliczność, że dana strona lub jej reprezentant usprawiedliwi należycie niestawiennictwo. Sąd może mimo to przesłuchać świadków, którzy stawiają się na rozprawę. Uprawnienie to jest bardzo szerokie, bo może dojść do przesłuchania świadków, nawet w sytuacji gdy oskarżony nie złożył jeszcze wyjaśnień (§ 1 art. 378 k.p.k.).

³¹ Por. P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 385–391.

³² Przewodniczący może zarządzić, by na czas przesłuchania świadka, który obawia się oskarżonego, zarządzić opuszczenie przez niego sali rozpraw. Możliwe jest również, by przesłuchanie świadka przeprowadzić w drodze wideokonferencji.

³³ Dział VIII *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji*.

³⁴ Zob. art. 437 § 2, 438 i 439 k.p.k.

³⁵ Por. np. art. 350a k.p.k.

³⁶ Dodany ustawą zmieniającą z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1964), a obowiązuje od dnia 5 października 2019 r.

Jeżeli sąd skorzysta z omawianej możliwości i przeprowadzi postępowanie dowodowe podczas nieobecności oskarżonego lub obrońcy, to te podmioty uzyskują pewne uprawnienia, które w założeniu mają łagodzić konsekwencje takiego postąpienia. Każdy z nich może zatem, najpóźniej na kolejnym terminie rozprawy, o którym zostanie należycie zawiadomiony przy jednoczesnym braku procesowych przeszkód do jego stawiennictwa, złożyć wniosek o uzupełniające przesłuchanie co do dowodu przeprowadzonego podczas jego nieobecności. Prawo do złożenia tego wniosku nie jest jednak nieograniczone. Jeżeli okaże się bowiem, że nieobecność oskarżonego lub obrońcy na terminie poprzedniej rozprawy, na którym poprowadzono postępowanie dowodowe była nieusprawiedliwiona, to prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie przesłuchania wygasa (§ 3 art. 378 k.p.k.).

Również w razie złożenia wniosku po terminie, prawo to wygasa. Co więcej omawiany przepis stanowi, że w dalszym postępowaniu nie będzie dopuszczalne podnoszenie zarzutu naruszenia gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony, wskutek przeprowadzenia takiego dowodu podczas nieobecności oskarżonego lub obrońcy (§ 4 art. 378 k.p.k.). Zatem strona, która nie zadba należycie o swoje interesy, zostanie pozbawiona prawa do podniesienia skutecznego zarzutu odwoławczego, dotyczącego omawianego procedowania pod jej nieobecność.

Przepis nakłada również na stronę obowiązek odpowiedniego sformułowania takiego wniosku o uzupełniające przesłuchanie. Oskarżony lub obrońca ma bowiem obowiązek wykazać, w jaki sposób przeprowadzenie dowodu podczas jego nieobecności naruszało gwarancje procesowe, w szczególności prawo do obrony (§ 5 art. 378 k.p.k.).

Z kolei w razie uwzględnienia wniosku o uzupełniające przeprowadzenie dowodu, sąd przeprowadza takie przesłuchanie jedynie w zakresie, w którym wykazano naruszenie gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony (§ 6 art. 378 k.p.k.).

Jeżeli oskarżony lub obrońca stawia się na termin kolejnej rozprawy, przewodniczący poucza o możliwości złożenia wniosku o uzupełniające powtórzenie dowodu przeprowadzonego podczas nieobecności, a także umożliwia wypowiedzenie się co do tej kwestii (§ 7 art. 378 k.p.k.). Wydaje się, że omawiana regulacja dotyczy sytuacji, gdy kolejny termin rozprawy był wyznaczony już wcześniej, i to w takim odstępie czasowym od pierwszej rozprawy, który uniemożliwiał doręczenie zawiadomienia o postąpieniu sądu zgodnie z § 1, jak również doręczenia pisemnego pouczenia o uprawnieniach do wnioskowania o uzupełniające przesłuchanie (por. § 2 art. 378 k.p.k.).

Łatwo daje się zatem zauważyć, że regulacja art. 378a k.p.k. dotyczy również przypadku, w którym oskarżony (lub jego obrońca) nie stawiał się na rozprawie, a jego nieobecność została usprawiedliwiona. Mimo to art. 378a k.p.k. przewiduje dla sądu możliwość, by przystąpić do przesłuchania świadka,

a nawet wszystkich świadków, którzy stawili się w danym dniu na rozprawie. Rozwiązanie to stanowi istotne *novum*, nieznane dotąd polskiej procedurze karnej, charakterystyczne za to dla procedury regulującej postępowanie w sprawach o wykroczenia³⁷.

Wydaje się, że wprowadzenie tego przepisu miało na względzie dążenie do zapewnienia sprawności procesu i stanowić reakcję na obstrukcję procesową wynikającą z nadużywania przez oskarżonych trybu usprawiedliwiania nieobecności za pomocą zaświadczenia przedłożonego przez lekarza sądowego³⁸. Tym niemniej, choć prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jest ważnym elementem rzetelnego procesu³⁹, nie ma podstaw, by cenić ją wyżej niż inne komponenty rzetelności, w tym prawo do udziału w przesłuchaniu świadków. Można w konsekwencji odnotować, że przepis art. 378a § 1 k.p.k. ma w swą istotę wpisane ograniczenie uprawnień służących realizacji obrony⁴⁰. Trudno zrozumieć zatem, z jakich powodów w omawianym przepisie zawarto zobowiązanie oskarżonego i obrońcy do odrębnego wykazywania na piśmie, że w sferze jego gwarancji procesowych nastąpiło uszczuplenie (§ 5 art. 378 k.p.k.). Ten niezbyt fortunny zapis powinien zostać usunięty. W miejsce powyższego możliwe byłoby nałożenie na stronę zobowiązania do wskazania we wniosku, jakie fakty pozostały bez wyjaśnienia, a w konsekwencji jakie pytania chce zadać świadkowi, by dokonać stosownych ustaleń⁴¹. Ostatecznie wniosek o uzupełniające przesłuchanie podlegałby ocenie sądu, podobnie jak każdy wniosek dowodowy, tj. przez pryzmat przesłanek art. 170 k.p.k.⁴² Powyższe zapobiegałoby sytuacjom, w których wniosek o uzupełniające przesłuchanie byłby składany wyłącznie w ramach obstrukcji procesowej, a po wezwaniu świadka na rozprawę przesłuchanie ograniczyłoby się do podtrzymania przez niego uprzednio złożonych zeznań, przy braku jakichkolwiek pytań.

Ewidentne zastrzeżenia budzi również wprowadzenie do omawianej regulacji zapisu pozbawiającego oskarżonego możliwości podnoszenia zarzutu na-

³⁷ Tak D. Świecki (red.), op. cit., teza 5 i 10.

³⁸ Lekarz sądowy nie musi badać pacjenta – oskarżonego. Wystarczy, że poświadczy dokumentację, którą ten przyniesie mu od swego prywatnego medyka. „To pole do nadużyć” – tak M. Strzebońska, *Sądowe zaświadczenie bez badania lekarskiego*, <https://dziennikpolski24.pl/sadowe-zaswiadczenie-bez-badania-lekarskiego/ar/2915376> (data dostępu: 20.07.2020).

³⁹ Zostało zapisane w art. 6 § 1 EKPC.

⁴⁰ Z kolei zdaniem J. Mierzwińskiej-Lorenckiej przepis ten ze swej istoty nie tylko ogranicza, ale narusza prawo do obrony – J. Mierzwińska-Lorencka, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do nowelizacji 2019*, Warszawa 2020, teza 20–21, stan prawny na 10 stycznia 2020 r.

⁴¹ D. Świecki twierdzi, że tego rodzaju zobowiązanie zawiera już obecny zapis ustawy. Zob. D. Świecki (red.), op. cit.

⁴² Nieco odmiennie postrzega istotę omawianego uregulowania D. Świecki, który już w tym stanie prawnym uznaje, że wniosek o uzupełniające przesłuchanie ma charakter wniosku dowodowego, choć o szczególnym charakterze, bowiem obok okoliczności, która wymaga udowodnienia, istnieje powinność wskazania, że nie została ona ustalona podczas przeprowadzenia dowodu pod nieobecność uprawnionego oraz że z tego powodu doszło do naruszenia gwarancji procesowej. Zob. ibidem, teza 17.

ruszenia jego prawa do obrony poprzez procedowanie w powołanym trybie, w razie niedochowania wymogów wiążących się z koniecznością złożenia wniosku o uzupełniające przesłuchanie w terminie⁴³. Trudno o dochowanie tego terminu w sytuacji, gdy nieobecność oskarżonego byłaby rzeczywiście usprawiedliwiona przyczyną trwającą nieprzerwanie niemal do czasu kolejnej rozprawy. Można to zilustrować przykładem choroby trwającej do dnia poprzedzającego następny termin rozprawy. Czas na opracowanie takiego wniosku, obwarowanego szczególnymi rygorami formalnymi, byłby w omawianej sytuacji zredukowany w stopniu wymuszającym jego skonstruowanie *ad hoc* – w czasie stawiennictwa na kolejnej rozprawie w sądzie. Oskarżony, który występuje bez obrońcy, może mieć problem, by zastosować się prawidłowo do powyższych rygorów, co wydatnie ogranicza możliwość prowadzenia skutecznej obrony. Należałoby się zastanowić nad przyznaniem oskarżonemu możliwości, by w razie uzyskania informacji o procedowaniu przez sąd w trybie art. 378a k.p.k. mógł wnioskować o wyznaczenie mu do reprezentacji obrońcy z urzędu lub by sąd mógł podjąć taką decyzję we własnym zakresie. Optymalna byłaby sytuacja, w której powyższe udałoby się zorganizować przed samą czynnością przesłuchania. W wielu przypadkach może się to jednak okazać trudne. Niemniej jednak uzyskanie pomocy obrońcy z urzędu w zabezpieczeniu praw oskarżonego związanych z koniecznością złożenia poprawnego wniosku o uzupełniające przesłuchanie stanowiłoby dla oskarżonego wymierną korzyść.

Należy się zgodzić, że przepis ten z całą pewnością nie respektuje zasady równości stron⁴⁴. Organ sądowy nie może procedować i przesłuchiwać świadków w razie usprawiedliwionej nieobecności oskarżyciela, jeśli złoży on wniosek o odroczenie. Ponieważ przepis art. 378a k.p.k. nie odnosi się do oskarżycieli, zastosowanie w tej sytuacji znajdzie art. 117 k.p.k.⁴⁵, a jego § 2 nakazuje organom sądowym powstrzymanie się z podejmowaniem czynności na rozprawie w razie niestawiennictwa podmiotu uprawnionego do udziału oraz zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia, że owo niestawiennictwo wynikało z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn, a także osoba ta usprawiedliwiła należycie niestawiennictwo, wnosząc o nieprzeprowadzanie czynności bez jej obecności, chyba że ustawa stanowiłaby inaczej⁴⁶. Co więcej, nawet w sytuacji nieusprawiedliwionej nieobecności oskarżyciela publicznego, gdy jest ona obowiązkowa, sąd nie może procedować pod

⁴³ Tak J. Mierzwińska-Lorencka, op. cit., teza 20.

⁴⁴ Ibidem, teza 6.

⁴⁵ Ibidem; D. Świecki (red.), op. cit., teza 3 i 6.

⁴⁶ D. Świecki wskazuje w tym kontekście, że art. 378a k.p.k. ustanawia szczególnie wyjątek od ogólnej reguły przewidzianej w powołanym przepisie art. 117 § 2 i 3a k.p.k., ale jedynie w zakresie dotyczącym biernej strony postępowania i jego obrońcy. Art. 117 § 2 i 3a k.p.k. ma bardziej ogólny charakter niż analizowana regulacja art. 378a k.p.k. i pozwala na rozpoznanie sprawy pod nieobecność oskarżonego, o ile stawi się jego obrońca, jednak w zakresie wykraczającym poza czynności przesłuchania świadków – D. Świecki op. cit.

jego nieobecność. Stosownie bowiem do treści art. 117 § 3 k.p.k., w razie niestawiennictwa strony, obrońcy, lub pełnomocnika, których stawiennictwo jest obowiązkowe, czynności procesowej nie przeprowadza się, chyba że ustawa stanowiłaby inaczej. Z treści art. 46 § 1 i 2 k.p.k. wynika z kolei obowiązkowy charakter obecności prokuratora na rozprawie, o ile postępowanie przygotowawcze było prowadzone w formie śledztwa lub w razie wydania przez sąd postanowienia o uznaniu obecności oskarżyciela publicznego za obowiązkową. Tymczasem przypadki nieusprawiedliwionego niestawiennictwa prokuratorów na rozprawie nie należą wcale do rzadkości. W konsekwencji, w obecnym stanie prawnym, sąd pozostaje zobligowany do odroczenia rozprawy poprzedzonej śledztwem, również mimo braku usprawiedliwienia nieobecności przez prokuratora. Rozwiązaniem, które mogło zapobiegać tamowaniu procesu przez usprawiedliwioną nieobecność oskarżycieli niepublicznych jest zapis art. 117 § 3a k.p.k., z którego wynika, że sąd może procedować pod nieobecność strony, jeśli w jej imieniu stawi się pełnomocnik. Jednakowoż przepis ten nie obejmuje usprawiedliwionego niestawiennictwa zarówno oskarżyciela posiłkowego, jak i jego pełnomocnika, samego pełnomocnika lub oskarżyciela posiłkowego, który występuje w sprawie osobiście, bez fachowej reprezentacji.

Podsumowując te rozważania, można zatem zauważyć istotną sprzeczność art. 378a k.p.k. ze strasburskim standardem rzetelnego procesu, z uwagi na to że jego zakres podmiotowy i ograniczenie go wyłącznie do oskarżonego i obrońcy stanowi znaczące zachwianie zasady równości stron, i to w stopniu wymagającym ustawowej korekty⁴⁷. Krąg podmiotów, których nieobecność pozwala sądowi na wyjątkowe przeprowadzenie postępowania dowodowego, powinien zostać rozszerzony poprzez wpisanie do treści art. 378a k.p.k. wszystkich stron uprawnionych do udziału w rozprawie, zamiast wyłącznie oskarżonego lub jego obrońcy.

Co więcej, przepis jawi się jako problematyczny w zakresie, w jakim dopuszcza przeprowadzenie przesłuchania świadków w sytuacji niestawiennictwa zarówno oskarżonego, jak też jego obrońcy. Powyższe należy uznać za sprzeczne z prawem oskarżonego do rzeczywistego i skutecznego korzystania z pomocy obrońcy⁴⁸. Omawiany przepis nie zawiera przy tym zakazu takiego procedowania nawet w sytuacji ziszczenia się przesłanek obrony obligatoryjnej⁴⁹. Nie można zaś tracić z pola widzenia tego, że niejednokrotnie konieczność zapewnienia pomocy obrońcy w ramach obrony obligatoryjnej wynika z istnie-

⁴⁷ Wpisanie zasady równości stron do elementów współtworzących rzetelny proces karny nastąpiło w drodze wykładni art. 6 § 1 dokonanej przez ETPC – zob. M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Kraków 2003, s. 178–190.

⁴⁸ Tak C. Kulesza, [w:] K. Dudka, (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 2, 2020, LEX, stan prawny na 20 lipca 2020 r., teza 1 i 2 do art. 378a oraz J. Mierzińska-Lorencka, op. cit., teza 6.

⁴⁹ Tak D. Świecki (red.), op. cit.

nia po stronie oskarżonego określonych deficytów (z reguły natury intelektualnej), w stopniu który nie pozwala na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny. Warto również w tym miejscu przypomnieć, że reprezentacja oskarżonego przez jego obrońcę to jeden z ważnych czynników rekompensujących oskarżonemu uszczerpienie jego prawa do obecności w trakcie przesłuchania świadka.

Te same względy sprzeciwiają się uznaniu za dopuszczalne procedowania w trybie art. 378a k.p.k. w sytuacji nieusprawiedliwionej nieobecności obrońcy ustanowionego dla oskarżonego z urzędu. Takie postąpienie nakazywałoby sądowi uznanie, że doszło do nieprawidłowego wykonywania obowiązków przez obrońcę ustanowionego z urzędu i wymuszałoby skorzystanie przez sąd z możliwości sygnalizacji tego uchybienia właściwym organom nadzorczym. W przeciwnym razie doszłoby do sytuacji, w której sąd mający za zadanie stać na straży rzetelności procesu⁵⁰, przeszedłby do porządku dziennego nad faktem, że obrona sprawowana z urzędu, a zatem gwarantowana przez państwo osobom o słabszej pozycji osobistej lub ekonomicznej, jest iluzoryczna, a nie efektywna i skuteczna.

W tym kontekście należy rozważyć zasadność skorygowania przepisu art. 378a § 1 k.p.k. poprzez wyeliminowanie możliwości stosowania art. 378a k.p.k. w razie nieobecności obrońcy⁵¹.

Mimo sformułowania powyżej dość licznych uwag krytycznych, nie wydaje się, by zachodziła konieczność wyrugowania regulacji art. 378a z Kodeksu postępowania karnego. Postulować należy raczej dokonanie ustawowej korekty rażących wad tego uregulowania, godzących w prawa obrony. Zostały one szczegółowo omówione już wcześniej w niniejszym opracowaniu. Tylko dokonanie niezbędnych zmian legislacyjnych pozwoli na zachowanie zgodności ze zobowiązaniami międzynarodowymi wymagającymi poszanowania gwarancji zawartych w art. 6 EKPC. Wówczas przepis ten zyskałby nowe znacznie i pewną wartość dodaną. Bowiem jak trafnie wskazują Jarosław Zagrodnik i Łukasz Chmielniak⁵², nie sposób wykluczyć pozytywnych skutków zastosowania omawianego przepisu w sytuacji, gdy bez przystąpienia do natychmiastowego przesłuchania świadka przez sąd na rozprawie, dowodu tego nie dałoby się w ogóle w przyszłości przeprowadzić (sytuacja analogiczna do określonej w art. 316 § 1 i 3 k.p.k. – wyjazd poza granice kraju, choroba). Należy postawić w tym miejscu jeszcze jedno pytanie: czy w istocie istniejąca przed wprowadzeniem art. 378a k.p.k. praktyka automatycznego odraczania

⁵⁰ M. Arslan, *The Right to Examination of Prosecution Witnesses*, „Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik” 2018, vol. 6, s. 218–219.

⁵¹ Nie wydaje się przy tym, by przyczyną „przeciągania” procesów była przewlekła nieobecność obrońców, lecz raczej samych stron.

⁵² J. Zagrodnik, Ł. Chmielniak, M. Klonowski, A. Rychlewska-Hotel, [w:] J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz praktyczny do nowelizacji 2019, 2020*, LEX, stan prawny na 1 stycznia 2020 r.

rozpraw w sytuacji usprawiedliwienia nieobecności przez oskarżonego, prowadząca niejednokrotnie do wielomiesięcznego, a nawet wieloletniego wstrzymania biegu rozprawy wobec przedkładania całych „ciągów” zwolnień lekarskich, w istocie służyła prawidłowej realizacji prawa do obrony? Realnym skutkiem takiego stanu rzeczy jest deprecjacja sądowego przesłuchania świadka, bowiem powoływanie się na znaczny upływ czasu i niepamięć zdarzenia w praktyce może ograniczać tę czynność do odczytania zeznań z postępowania przygotowawczego i ich potwierdzenia, przy braku realnej możliwości uzyskania odpowiedzi na pytania, również te kierowane przez obronę.

Tymczasem istnieją możliwości dodatkowego zabezpieczenia praw oskarżonego poprzez wdrażanie znanych procedurze rozwiązań prawnych, wyrównujących brak jego osobistej obecności w czasie przesłuchania. W szczególności w sytuacji, gdyby czynność przesłuchania świadka pod nieobecność oskarżonego była rejestrowana w trybie przewidzianym w art. 147 k.p.k.⁵³, a następnie odtworzona oskarżonemu, zasadnym jest przekonanie, że jego prawa podlegałyby zabezpieczeniu w znacznym stopniu⁵⁴. Należy przypomnieć, że takie procedowanie jest uznawane przez ETPC za ważką gwarancję, rekompensującą oskarżonemu brak osobistej obecności podczas czynności dowodowej⁵⁵.

Można sobie również wyobrazić, że w przypadku gdyby sąd został zawiadomiony z odpowiednim wyprzedzeniem o usprawiedliwionej, przyszłej nieobecności oskarżonego na zaplanowanej rozprawie, mógłby pouczyć oskarżonego o zamiarze skorzystania z trybu zawartego w art. 378a k.p.k. i zarazem wezwać do złożenia pytań do świadka w formie pisemnej. Pytania te oskarżony mógłby przekazać sądowi również za pośrednictwem poczty elektronicznej. Odnotować w tym miejscu należy, że oskarżony ma obecnie obowiązek podania organom procesowym adres swojej poczty elektronicznej, a ten jest ujmowany w pakiecie jego danych kontaktowych zawartych w akcie oskarżenia (art. 333 § 3 k.p.k.)⁵⁶. W tej sytuacji doszłoby do dodatkowego zabezpieczenia jego praw.

W tym kontekście nie bez znaczenia pozostaje okoliczność wyposażenia oskarżonego w prawo do wnioskowania o przesłuchanie uzupełniające⁵⁷. Korekta przepisu § 3 i 4 art. 387a k.p.k. jest niezbędna i powinna polegać

⁵³ Przepis art. 147 k.p.k. wprowadza zasadę rejestrowania przebiegu rozprawy, jednak z uwagi na brak odpowiednich warunków technicznych w sądach powszechnych, w wielu przypadkach pozostaje regulacją martwą.

⁵⁴ Na tę kwestię również zwrócił uwagę J. Zagrodnik, uznając za istotne uszczuplenie prawa do obrony brak możliwości wysłuchania i obserwowania swobodnej relacji świadka co do określonej zaszłości, której dotyczy jego przesłuchanie – J. Zagrodnik (red.), op. cit.

⁵⁵ Zob. sprawa Czernika przeciwko Ukrainie, skarga nr 53791/11, wyrok ETPC z 12 lipca 2020 r., www.echr.coe.int.

⁵⁶ Przepis ten został dodany ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1964 r.) i wszedł w życie 5 października 2019 r.

⁵⁷ D. Świecki słusznie dostrzega, że zakładano, że omawiana regulacja ma prowadzić do konwalidacji naruszenia prawa do obrony, choć zarazem sygnalizuje, że obecna forma uzupełniającego przeprowadzenia przesłuchania może tego nie gwarantować, D. Świecki (red.), op. cit., teza 14 i 1.

również na przyznaniu oskarżonemu prawa do złożenia takiego wniosku w terminie 7 dni od daty ustania przeszkody do stawiennictwa lub od otrzymania od sądu informacji o poprowadzeniu przesłuchania pod nieobecność. Wskutek uzyskania takiej możliwości oskarżony – po zapoznaniu go z przebiegiem czynności – może zaakceptować postąpienie sądu i oświadczyć, że nie ma do świadka żadnych nowych pytań i nie wnosi o jego uzupełniające przesłuchanie. Będzie to tym bardziej prawdopodobne, jeśli sąd podejmie uprzednio wysiłek, by wdrożyć dodatkowe gwarancje omówione powyżej. Sam fakt procedowania w czasie usprawiedliwionej nieobecności biernej strony postępowania może być również zaakceptowany *ex post*. Nierzadko na kolejnej rozprawie okazuje się bowiem, że strona usprawiedliwiała swą nieobecność niejako grzecznościowo, przeoczywszy wyrażenie stanowiska o zgodzie na procedowanie pod jej nieobecność. Do wyjaśnienia powyższej kwestii może dojść dopiero na kolejnym terminie rozprawy, na którym strona stawi się i zatwierdzi procedowanie pod jej nieobecność. Takie sytuacje są uznawane przez ETPC jako zrzeczenie się przez oskarżonego korzystania z prawa, które o ile nastąpi jako świadomy i dobrowolny akt woli, nie prowadzi do naruszenia standardów konwencyjnych⁵⁸.

Oczywiście, by zachować zgodność ze standardami strasburskimi, sąd winien zawsze baczyć, by omawianego trybu nie wdrażać w sytuacji skumulowania niekorzystnych dla oskarżonego okoliczności tj. nieobecność zarówno oskarżonego, jak też jego obrońcy, usprawiedliwienia tej nieobecności, wnioskowania o odroczenie rozprawy, na której miało dojść do przesłuchania kluczowego świadka oskarżenia, którego depozycje stanowiłyby w przyszłości wyłączną podstawę dowodową ewentualnego skazania oskarżonego.

Podsumowując powyższe rozważania, należy podkreślić, że współczesny proces karny podlega kształtowaniu zarówno przez przyzmat regulacji, mających na celu usprawnienie procedur, jak też tradycyjnych reguł gwarantujących rzetelność procesu, do których należy prawo oskarżonego do udziału w postępowaniu dowodowym. Powyższe zasady muszą podlegać wzajemnemu równoważeniu, by można było osiągnąć zadania procesu w płaszczyźnie sprawiedliwości proceduralnej⁵⁹. W konsekwencji w ustawach karnoprocesowych pojawiają się nowe rozwiązania, mające usprawnić procedowanie. Ich wprowadzanie jest nie tylko dopuszczalne, ale i pożądane, pod warunkiem że pozwalają na poszanowanie fundamentalnych praw oskarżonego. Czasowe wyłączenie oskarżonego z postępowania dowodowego nie jest wykluczone, o ile nie będzie dotyczyć kluczowych dla jego obrony czynności dowodowych ani nie pozbawi osoby obiektywnie niezdolnej do stawiennictwa w sądzie, możliwości

⁵⁸ Sprawa Murtazaliyeva przeciwko Rosji...

⁵⁹ W zakresie wyczerpującego omówienia zagadnienia celu procesu karnego i zdefiniowania sprawiedliwości proceduralnej jako jednego z tych celów zob. S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 24–25.

udziału w procesie badania istotnego dla jej obrony dowodu (czy to osobiście, czy to za pośrednictwem obrońcy). Procedowanie w takim trybie nie może odbierać biernej stronie postępowania prawa do poznania relacji obciążającego go świadka i ustalenia prawdy poprzez uzyskanie odpowiedzi na istotne z perspektywy obrony kwestie.

Wykaz literatury

- Arslan M., *The Right to Examination of Prosecution Witnesses*, „Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik” 2018, vol. 6.
- Dikov G., Vitkauskas D., *Ochrona prawa do rzetelnego procesu karnego*, Strasburg 2012.
- Dudka K., (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 2, 2020, LEX.
- Hofmański P., *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Temida 2, Białystok 1993.
- Lang W., *Prawa podmiotowe i prawa człowieka*, [w:] J. Białocerkiewicz, M. Balcerzak, A. Czeżko-Durlak (red.), *Księga Jubileuszowa prof. T. Jasudowicza*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2004.
- Mierzwińska-Lorencka J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do nowelizacji 2019*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- O’Brian B., *Confrontation: the defiance of the English courts*, „The International Journal of Evidence & Proof” 2011, vol. 15(2).
- Strzebońska M., *Sądowe zaświadczenie bez badania lekarskiego*, <https://dziennikpolski24.pl/sadowe-zaswiadczenie-bez-badania-lekarskiego/ar/2915376>.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, 2021, LEX.
- Vanderpuye K., *Traditions in conflict: The internationalization of confrontation*, „Cornell International Law Journal” 2010, vol. 43.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Wąsek-Wiaderek M., *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Zakamycze, Kraków 2003.
- Wąsek-Wiaderek M., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i Trybunałów Europejskich*, Wyd. KUL, Lublin 2012.
- Wiliński P., *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Zakamycze, Kraków 2003.
- Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Zakamycze, Kraków 2006.
- Wiśniewski A., *The European Court of Human Rights, between judicial activism and passivism*, Wyd. UG, Gdańsk 2016.
- Zagrodnik J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz praktyczny do nowelizacji 2019, 2020*, LEX.

Summary

The right of the accused to participate in examination of witnesses in relation to the judgements of European Court of Human Rights in Strasbourg and new regulation of art. 378 (a) of Polish Code of Criminal Procedure

Key words: criminal law, right to participation in examination of witnesses, fair trial standards, limitation of rights of the accused to participate in examination of evidences, counterbalancing measures.

Despite the right of accused person to participate in examination of witnesses is regulated in Polish Code of Criminal Procedure as an important procedural guarantee, the following amendments to this legal act have widened the catalogue of situations, in which this right may be limited. This is a result of a tendency to make criminal proceedings more effective and faster. The last regulation of such character, that was adopted on 5 October 2019, is Article 378 (a) of Polish Code of Criminal Procedure. This provision provides possibility of *in absentia proceedings* within the important part of criminal trial, which is hearing of witnesses. The question is follows: is this provision in compliance with Strasbourg standards of fair trial? The aim of this paper is finding the answer to such question. Article 6 of European Convention on Human Rights shall be applied directly in Polish legal system. For this reason Article 378 (a) of Polish Code of Criminal Procedure should be amended to assure rights of defence and equality of arms. The specific questions, that need to be corrected, have been analysed in this paper. After readopting and adjusting to fair trial standards, this provision will gain specific value, because it may prevent losing possibility of direct examination of evidence by the judge panel at the main hearing.

